

Innhold

Forord	5
 DEL I	
Den juridiske metode – en oversikt	25
 Kapittel 1 Innleiing: Den juridiske verktøykassen	
1.1 Innleiande oversikt over juridisk metode	27
1.2 Eit makro- og mikroperspektiv på juridisk metode	28
1.3 Erfaring og ekspertise	32
 Kapittel 2 Ingen veg tilbake – overordna norsk juridisk metode frå år 1000 og inn i framtida.	
2.1 Den diskursive retten – juridisk metode fram til 1100-talet. Juridisk problemformulering som einaste metodiske utfordring	35
2.1.1 Retten sine produksjons-, formidlings- og bruksrammer	35
2.1.2 Den overordna juridiske metoden	38
2.1.3 Relevans, slutning og harmonisering i rettsbruksprosessen	41
2.1.4 Avsluttande refleksjon	41
2.2 Gud, konge og retten – juridisk metode på 1200- og ut 1600-talet. Juridisk problemformulering supplert av relevans-, tolkings- og harmoniseringsvurderingar	42
2.2.1 Retten sine produksjons-, formidlings- og bruksrammer	42
2.2.2 Den overordna juridiske metoden	45

2.2.3	Relevans, slutning og harmonisering i rettsbruksprosessen	48
2.2.4	Avsluttande refleksjon	54
2.3	Den geometriske metode – juridisk metode frå 1700-talet til 2000. Juridisk metode får si form	54
2.3.1	Retten sine produksjons-, formidlings- og bruksrammer	54
2.3.2	Den overordna juridiske metoden	59
2.3.3	Relevans, tolking og harmonisering i rettsbruksprosessen	63
2.3.4	Avsluttande refleksjon	66
2.4	Verdiforankring og regelinnovasjon – juridisk metode i det 21. hundreåret. Juridisk metode utviklar seg vidare	67
2.4.1	Retten sine produksjons-, formidlings- og bruksrammer	67
2.4.2	Den overordna juridiske metoden	70
2.4.3	Relevans, slutning og harmonisering i rettsbruksprosessen	71
2.4.4	Avsluttande refleksjon	75
2.5	Avsluttande oversikt	76
Kapittel 3 Rettens kilder og anvendelse		77
3.1	Innledning	77
3.1.1	Rettskilder	78
3.1.2	En modell for rettsanvendelse	79
3.1.3	Hvor finner vi rettskildene?	80
3.2	Lov og lovtekst	80
3.2.1	Grunnlov, formell lov, forskrifter	81
3.2.2	Objektiv tolkning	81
3.2.3	Vanlig språkbruk	81
3.2.4	Utvidende, analogisk og antitetisk tolkning	82
3.2.5	Legalitetsprinsippet som tolkningsprinsipp	83
3.2.6	Flere bestemmelser må leses i sammenheng	84
3.3	Lovers forarbeider	84
3.3.1	Hvor finner vi forarbeidene?	85
3.3.2	Forarbeidenes plass i lovtolkningen	85
3.3.3	Kvaliteten på lovforarbeider	86
3.3.4	Hvorfor bør rettsanvenderen legge vekt på forarbeidene?	86
3.3.5	Særlig om grunnlovstolkning	88

3.3.6	Etterfølgende uttalelser	88
3.3.7	Forarbeider til forskrifter	89
3.4	Rettspraksis.	89
3.4.1	Grunner til å legge vekt på praksis fra Høyesterett	89
3.4.2	Hvor finner vi rettspraksis?	90
3.4.3	Prejudikater	91
3.4.4	Lovregulerte områder	91
3.4.5	Begrunnelse eller likhet i saksforhold	92
3.4.6	Utformingen av Høyesteretts begrunnelser	92
3.4.7	Grunnlovstolkning.	93
3.4.8	Rettsområder som ikke er lovregulert	93
3.4.9	Avgjørelser under dissens	93
3.4.10	Avgjørelsens alder	93
3.4.11	Obiter dicta.	94
3.4.12	Avgjørelser fra underordnede domstoler.	94
3.4.13	Plenumsavgjørelser og avgjørelser i storkammer	94
3.5	Internasjonale forpliktelser. EØS og menneskerettigheter.	95
3.5.1	Hvor finner vi materialet?	96
3.5.2	EØS-avtalen og gjennomføringen av den	96
3.5.3	Praksis fra EU-domstolen.	97
3.5.4	Homogenitetsmålsetningen.	97
3.5.5	Praksis fra EFTA-domstolen	97
3.5.6	Annen EØS-rett.	99
3.5.7	Forholdet til EU-retten	99
3.5.8	Menneskerettene	100
3.5.9	EMDs metode er avgjørende.	101
3.5.10	Dualisme og sektormonisme.	102
3.5.11	Annet utenlandsk materiale.	103
3.6	Sedvanerett og annen praksis	103
3.6.1	Tingsretten og lokale sedvaner	103
3.6.2	Statsforfatningsretten.	104
3.6.3	Kutymer	104
3.6.4	Forvaltningspraksis	104
3.6.5	Ligningspraksis.	104
3.6.6	«Alminnelige rettsgrunnsetninger» m.m.	105
3.7	Rettsvitenskapen	106
3.7.1	Er rettsvitenskapen en rettskilde?	106
3.7.2	Samspill mellom rettspraksis og rettsvitenskap.	108

3.8	Rettsanvenderens vurderinger.	109
3.8.1	Konsekvensorienterte vurderinger og rettferdighetsvurderinger.	109
3.8.2	Utvekslingsrettferdighet og fordelingsrettferdighet	109
3.8.3	Reelle hensyn – vurderinger	110
3.8.4	Vurderinger ved bruk av den enkelte rettskilde	110
3.8.5	Vurderinger som eneste grunnlag	112
Kapittel 4 Juridisk metode for morgendagens jurister		114
4.1	Rettsanvendelse uten klart forbilde	114
4.2	Nye faktumvarianter og nye rettsgrunnlag	115
4.3	Rettsregler og rettsanvendelse.	116
4.4	Nye faktumvarianter	120
4.4.1	Generelt om rettsanvendelse i ukjent terreng	120
4.4.2	Nytt faktum som grunnlag for andre rettsvirkninger enn straff	122
4.4.3	Nytt faktum som grunnlag for straff	125
4.5	Nye lovbestemmelser.	128
4.5.1	Generelt om rettsanvendelse basert på ny lovgivning	128
4.5.2	Uklarhet om en rettsstilstand er videreført eller endret.	129
4.5.3	Virkningstidspunktet for endringslovgivning	131
4.6	Metodens potensial og begrensninger for morgendagens jurister	133
Kapittel 5 Fakta og juss		135
5.1	Innledning og oversikt.	135
5.2	Fakta/juss og fakta/verdi.	136
5.2.1	Begrepene	136
5.2.2	Fakta som grunnlag for rettsregler	137
5.2.2.1	Generelt	137
5.2.2.2	Sikkerhet for faktisk grunnlag	138
5.2.2.3	Endrede forutsetninger	141
5.3	Fakta/juss – skillets funksjonelle betydning	142
5.3.1	Rettsanvendelsessyllogismen	142
5.3.2	Subsumsjon og tolking	143
5.3.3	Betydningen av klarhet	144
5.4	Fakta/juss – skillets metodiske betydning	145
5.4.1	Tema og opplegg.	145
5.4.2	Juss – metodisk.	146
5.4.3	Fakta – metodisk	147

5.4.3.1	Rettskildelæren og bevisvurdering	147
5.4.3.2	Regelen om fri bevisvurdering	148
5.4.3.3	Bevisteorier	150
5.4.3.4	Tre kategorier fakta – i rom	153
5.4.3.5	Tre kategorier fakta – i tid	154
5.4.3.6	Analyse	156
5.5	Juss i fakta og fakta i juss	157
5.5.1	Tema og opplegg	157
5.5.2	Juss i fakta	158
5.5.3	Fakta i juss	158
5.5.4	Særlig om rettslige disposisjoner	159
5.6	Formelle krav til faktafastsettelsen	162
5.6.1	Tema og opplegg	162
5.6.2	Krav som antas å fremme sannhet	163
5.6.3	Krav som fordeler usikkerhet	163
5.6.3.1	Beviskrav	163
5.6.3.2	Bevisbyrde	164
5.6.3.3	Legale presumsjoner	164
5.6.3.4	Bevisforbud mv.	165
5.7	Pressing av fakta	167
5.7.1	Tema og opplegg	167
5.7.2	Pressing – metodisk	169
5.7.3	Pressing – formelle krav	171

DEL II

Tematikk fra den tradisjonelle rettskildelære	173
---	-----

Kapittel 6 Tolking og anvendelse av lov, forskrift og forarbeider 175

6.1	Innledning	175
6.1.1	Formelle lover	175
6.1.1.1	Demokratiske normer	175
6.1.1.2	Lovenes betydning	176
6.1.2	Forskrifter	180
6.1.3	Forarbeider	180
6.1.3.1	Formålsparagrafer og formålsanvisninger	184
6.1.3.2	Innholdsanvisninger	186
6.1.3.3	Forarbeider og virkelighetsmodeller	186
6.1.3.4	Forarbeider til forskrifter	186

6.1.4	Kort om den videre fremstillingen	187
6.2	Relevansen av lover, forskrifter og forarbeider	187
6.2.1	Relevansen av formelle lover.	187
6.2.2	Relevante forskrifter	188
6.2.3	Relevansen av forarbeider	189
6.2.3.1	Faktabeskrivelse og formålsargumentasjon.	192
6.3	Tolking av lover, forskrifter og forarbeider	194
6.3.1	Litt juridisk språkbruksanalyse	194
6.3.1.1	Våre middels abstrakte lover.	194
6.3.1.2	Noen analytiske hjelpebegreper	196
6.3.1.3	Definisjoner og ulike typer av fakta.	199
6.3.2	Å tolke et uttrykk.	202
6.3.2.1	Koblingsord og substansielle begreper	206
6.3.2.2	Rettslige standarder, skjønn og familielikhetsbegreper	207
6.3.2.3	Språklig-deduktiv lovtolking	210
6.3.3	Slutninger og tolkingsresultater	210
6.3.4	Tolkingsregler i Høyesteretts praksis?	215
6.4	Betydningen av lov, forskrift og forarbeider	215
6.4.1	Lovtolkingslærer og rettskildefinsipper	215
6.4.2	Klarere linjer i Høyesteretts praksis – lovkravene	219
6.4.2.1	Lovkravene for straffereaksjoner	219
6.4.2.2	Lovkrav for forvaltningsinngrep	222
6.4.3	Materielle skranker for lovgiver – menneskerettighetene i og utenfor Grunnloven	224
6.4.4	Høyesteretts lovanvendelse forøvrig	227
6.4.5	Lov, forskrift og forarbeider på EØS-rettens område	230
6.5	Lov og forarbeider i en internasjonal verden.	235
Kapittel 7 Grunnloven som rettskildefaktor		239
7.1	Innledende om Grunnloven	239
7.2	Hva menes med grunnlovstolkning?	240
7.3	Utgangspunkter ved grunnlovstolkning	241
7.4	Konsoliderende, presiserende og korrigerende grunnlovstolkning	247
7.5	<i>Lex superior</i> -prinsippet i møtet med korrigerende tolkning	250
7.6	Nærmere om betydningen av internasjonale kilder	254
7.7	Betydningen av domstolenes praksis ved grunnlovstolkning	257

Kapittel 8 Domstolspraksis som rettskildefaktor	259
8.1 Innledning	259
8.2 Nærmere om skillet mellom prejudikatspørsmålet og spørsmålet om domstolens rettskapende virksomhet	260
8.3 Domstolenes rettskapende virksomhet	262
8.3.1 Innledning	262
8.3.2 Tilfeller der HR konsoliderer en allerede forutsatt løsning	264
8.3.3 Særskilt om tilfeller der domstolenes løsning presiserer gjeldende rett	265
8.3.4 Tilfeller hvor domstolenes løsning korrigerer den forutsatte løsning	267
8.4 Prejudikatvirkningen	269
8.5 Relevansspørsmål	271
8.6 Slutningsspørsmål – det enkelte prejudikats rekkevidde	274
8.6.1 Innledning	274
8.6.2 Nærmere om dommens anførte ratio decidendi	274
8.6.3 Nærmere om dommens konstruerte ratio decidendi ...	276
8.6.4 Parallelltolkning/analogifunksjon	277
8.6.5 Uttalelser obiter dicta	278
8.6.6 Analogislutning fra dommens resultat	279
8.6.7 Analogisk og antitetisk fortolkning av dommer	280
8.7 Vektspørsmål, herunder spørsmålet om når prejudikater bør settes til side	281
8.7.1 Innledning	281
8.7.2 Tilsidesettelsesspørsmålets gradualitet	283
8.7.3 Nærmere om utvikling av retten gjennom tilsidesettelse av prejudikater	284
8.8 Spørsmålet om den tredje virkning	287
8.8.1 Om dommers relevans i rettskildespørsmål	287
8.8.2 Om slutninger fra praksis i rettskildespørsmål	288
8.8.3 Høyesteretts mulig svekkede rolle i fremtiden	290
Kapittel 9 Forvaltningspraksis som rettskildefaktor	293
9.1 Innledning	293
9.1.1 Forvaltningspraksis som rettslig argument	293
9.1.2 Typer av forvaltningspraksis	294
9.1.3 Betydning av forvaltningspraksis for forvaltningen og domstolene	295
9.1.4 Forvaltningspraksis i rettskildelitteraturen	296

9.1.5	Rettslig argumentasjon, normstyring og argumentasjonsmønstre	302
9.2	Forvaltningspraksis i forvaltningens rettsanvendelse – rettslige rammer	303
9.2.1	Kort om rettslige rammer for juridisk metode i forvaltningen.	303
9.2.2	Særlig om bindende forvaltningspraksis og krav til likebehandling	304
9.3	Forvaltningspraksis i forvaltningens faktiske rettskildebruk.	306
9.3.1	Om særtrekk ved forvaltningens rettskildebruk.	306
9.3.2	Variasjoner i forvaltningens rettskildebruk	307
9.3.3	Underordnede organer	309
9.3.4	Overordnede organer	313
9.3.5	Spesielle kontroll- og håndhevingsorganer	315
9.3.6	Departementenes tolkningsuttalelser	317
9.4	Høyesteretts bruk av forvaltningspraksis som rettskildefaktor.	318
9.4.1	Oversikt	318
9.4.2	Vurdering av forvaltningspraksis	319
9.4.2.1	Om vurderingskriteriene.	319
9.4.2.2	Varighet.	320
9.4.2.3	Omfang.	322
9.4.2.4	Konsekvens.	323
9.4.2.5	Tilgjengelighet	325
9.4.2.6	Klarhet	325
9.4.2.7	Private parters interesser og berettigete forventninger	326
9.4.2.8	Rettsoppfatningens kvalitet	327
9.4.2.9	Praksisens art	327
9.4.3	Særlig om ikke-bruk av bestemmelser	331
9.4.4	Vekten av forvaltningspraksis i forhold til andre rettskildefaktorer	332
	Kapittel 10 Grunnsetningar i formueretten.	334
10.1	Grunnsetningar og grunne setningar	334
10.2	Landet utan lovbok	336
10.3	Grunnsetningar utan lovbok.	337
10.4	Tankar er tollfrie.	341

Kapittel 11 Reelle hensyn	343
11.1 Reelle hensyn – termen, begrepet og fenomenet	343
11.2 Reelle hensyn og rettskildelærens øvrige utforming	346
11.3 Reelle hensyn og forholdet til rettspolitiske hensyn	347
11.4 Typer av reelle hensyn og bruken av dem	348
11.5 Ulike former for kritikk av reelle hensyn	353
11.6 Statiske og dynamiske virkninger av reelle hensyn	354
11.7 Produksjon og reproduksjon av rettslige argumenter	356
Kapittel 12 Introduksjon til folkerett	357
Kapittel 13 Rettsanvendelsesprosessen på EMK-rettens område	360
13.1 Introduksjon	360
13.2 Hovedtrekkene i EMDs rettsanvendelsesprosess	362
13.2.1 Innledning	362
13.2.2 EMD og Wien-konvensjonen	363
13.2.3 De supplementære kildene	364
13.2.4 Vanlig og kontekstuell forståelse av teksten samt autonom tolkning	366
13.2.5 Gjenstands- og formålsorientert tolkning («object and purpose»)	368
13.2.6 Kort om andre sentrale tolkningsprinsipper	369
13.2.7 Betydningen av EMDs egen praksis	372
13.3 Høyesteretts metodesyn på EMK-retten i nasjonale domstoler	374
13.3.1 Generelt	374
13.3.2 Spesielt om unntaket for norske verdiprioriteringer	376
13.3.3 Særtrekk ved EMDs metode som ikke er overførbare til norske domstoler	380
13.3.3.1 Generelt	380
13.3.3.2 Bevegelse i retning av mer prosessuell kontroll av mulige konvensjonsbrudd	381
13.3.3.3 Høyesteretts tilnærming til skjønnsmarginen	382
13.4 Noen avsluttende bemerkninger	384
Kapittel 14 EU-rett som norsk rettskilde	386
14.1 Innledning	386
14.2 EU-retten og folkerettslige tolkningsprinsipper	390
14.3 Grunnlaget for fremstillingen av EU-domstolens metode	392

14.4	Noen særtrekk ved EU-retten og deres metodiske følger	394
14.4.1	EU-retten som et autonomt rettssystem	394
14.4.2	Primærrett vs. sekundærrett	396
14.4.3	Integrasjonsformålet	397
14.4.4	EU-rettens dynamikk	397
14.4.5	Lovgivningsprosessene i EU	398
14.4.6	EU-rettens flerspråklighet	400
14.4.7	EU-domstolen som en rettskulturell smeltedigel	400
14.4.8	Betydning for forsøk på å sammenligne EU-rettslig og norsk tolkningsmetode	402
14.5	Sentrale trekk ved EU-domstolens tolkningsmetode	403
14.5.1	Autonom og ensartet fortolkning av opptil 24 språkversjoner	403
14.5.2	Kontekstuell fortolkning	404
14.5.2.1	Innledning	404
14.5.2.2	Tolkning i lys av primærretten	405
14.5.2.3	Tolkning i lys av sekundærrettens hierarkiske oppbygning	407
14.5.2.4	Tolkning i lys av EUs internasjonale forpliktelser	407
14.5.2.5	Fortalene	408
14.5.2.6	Forarbeider	409
14.5.2.7	Etterarbeider	410
14.5.3	Formålsorientert fortolkning	410
14.5.4	Fortolkning og bruk av rettspraksis fra EU-domstolen	412
14.6	Fra EU-rett til den internasjonale rettsregelen som forplikter Norge	416
14.7	Kort om norske domstolers fortolkning av EU-rett	418

Kapittel 15	FNs menneskerettskonvensjoner og FN-komiteenes håndheving av dem	420
15.1	Innledning	420
15.2	Oversikt over FNs menneskerettskonvensjoner, håndheving og formelle utgangspunkter i norsk rett	424
15.2.1	FNs kjernekonvensjoner på menneskerettsområdet	424
15.2.2	Konvensjonenes formelle stilling i norsk rett	425
15.2.3	FNs menneskerettskomiteer	428
15.2.4	Et slags hierarki på det formelle plan	429
15.3	Komitépraksisens virkninger i norsk rett	430

15.4	FN-komiteenes konvensjonshåndheving.	434
15.4.1	Komiteenes sammensetning og arbeidsform.	434
15.4.2	Håndhevingens doble formål	435
15.4.3	Konkluderende observasjoner («concluding observations»)	435
15.4.3.1	Formål.	435
15.4.3.2	Prosedyrer for å sikre dialog i forbindelse med statsrapporteringsprosedyren.	436
15.4.3.3	Innholdsmessige vurderinger knyttet til konkluderende observasjoner	438
15.4.4	Generelle kommentarer («general comments / general recommendations»)	440
15.4.4.1	Formål.	440
15.4.4.2	Prosedyrer for å sikre dialog ved utarbeiding av generelle kommentarer.	441
15.4.4.3	Innholdsmessige vurderinger knyttet til generelle kommentarer	443
15.4.5	Individklagebehandling.	445
15.4.5.1	Formål.	445
15.4.5.2	Prosedyrer for å sikre dialog i forbindelse med behandling av individklager	445
15.4.5.3	Innholdsmessige vurderinger knyttet til individklagesaker	447
15.4.6	Sammenveving	447
15.5	EMDs integrering av FN-konvensjoner og tilhørende håndhevingspraksis	448
15.6	Avslutning.	450
Kapittel 16 Rettsoppfatninger som rettskilde		452
16.1	Innledning.	452
16.2	Rettsoppfatninger basert på juridisk ekspertise	455
16.2.1	Innledning.	455
16.2.2	Bør juridisk teori være relevant ved rettsanvendelsen?	456
16.2.3	Bør anerkjente teoretikers utsagn ha spesiell vekt?	459
16.2.4	Kriterier for å avgjøre vekten av et teoribidrag.	461
16.2.5	Særlig om kumulativ vekt av flere teoribidrag.	462
16.2.6	Transparens i fremstillingen av juridisk teori	464
16.3	Samspillet mellom rettspraksis og teori	465
16.3.1	Innledning.	465
16.3.2	Høyesteretts vektlegging og bruk av teoribidrag	466

16.3.2	Høyesteretts vektlegging og bruk av teoribidrag	466
16.4	Rettsoppfatninger som overvåkning og syntese	468
16.5	Rettsoppfatninger – den allmenne rettsfølelse.	471
16.6	Avslutning.	473
Kapittel 17 Harmonisering og motstrid		475
17.1	Harmonisering – rettskildelærens alfa og omega	475
17.2	Bakgrunnen for harmoniseringsprosesser og kollisjonsprinsipper	477
17.3	Hvordan gjennomføres harmoniseringsprosessene?	479
17.3.1	Harmonisering – en styrt tankeprosess	479
17.3.2	Behovet for harmonisering	480
17.3.3	Generelle forhold som påvirker harmoniseringen	482
17.3.4	Nærmere om faktorharmonisering.	485
17.3.5	Nærmere om regelharmonisering.	488
17.3.6	Rettskildefagets prinsippene	493
17.4	Motstrid – når harmonisering ikke er mulig	497
Kapittel 18 Rettskildefagets avveiningsmodell – kritikk og alternativer		502
18.1	Innledning.	502
18.2	Den juridiske metoden og studiet av den.	503
18.3	Oversikt over avveiningsmodellen	504
18.3.1	Avveininger på ulike nivåer. Avveiningsnormer	504
18.3.2	Generelt om rettskildefagets avveiningsmodell.	505
18.3.3	Avveininger under overveielser og i begrunnelser	510
18.4	Alternativer til avveiningsmodellen	512
18.4.1	Innledning.	512
18.4.2	Primært rettsgrunnlag	513
18.4.3	Tekstualisme	515
18.4.4	Institusjonell rettspositivisme.	518
18.4.5	Oppsummering. Overgang til en ny problemstilling	520
18.5	Bør fasadelegitimasjonstesen opprettholdes?	522
18.6	Avslutning.	523

DEL III**Særlige metodeprinsipper . . . . . 525****Kapittel 19 Det strafferettslege lovskravet****i eit metodeperspektiv 527**

19.1 Innleiing 527

19.2 Lovskravet si grunngjeving og ulike delelement 529

19.3 Utviklinga av lovskravet og delkrava i det. 539

19.4 Nærare om lovskravet og rettsbrukaren 547

19.4.1 Tre ulike tilnærmingar til lovskravet si rolle
i rettsbruken . . . . . 54719.4.2 Nærare om korleis lovskravet påverkar
rettsbruksprosessen 549

19.5 Lovskravet som metodeprinsipp for lovgjevare 558

Kapittel 20 Tilbakevirkingsforbudet som rettskildeprinsipp 562

20.1 Fra rettsregel til rettskildeprinsipp 562

20.2 Forankringen av et rettskildeprinsipp i litteratur og praksis 564

20.3 Rettskildeprinsippets anvendelse i praksis. 565

Kapittel 21 Forholdsmessighetsvurderinger som**rettskildeprinsipp? 568**

21.1 Innledning. 568

21.2 Oversikt over ulike innholdsmessige
forholdsmessighetsvurderinger. . . . . 57021.2.1 Innledning. Lovbaserte og domstolsskapte
vurderinger 570

21.2.2 EU-/EØS-retten og EMK-retten 571

21.2.3 Strafferetten 573

21.2.4 Forvaltningsretten 575

21.2.5 Kontraktsretten 576

21.3 Krav til forholdsmessighet som rettskildeprinsipp –
streiftog i metodelitteratur 578

21.3.1 Formålet med denne gjennomgangen. 578

21.3.2 Nærmere om enkeltforfattere 578

21.4 Krav til begrunnelse i forvaltningsretten som konkret
eksempel 581

21.5 Refleksjoner 585

DEL IV

Perspektiver	589
-------------------------------	-----

Kapittel 22 Et hermeneutisk perspektiv på rettsvitenskap

og juridisk metode	591
22.1 Innledning: diskusjonen, vitenskapsbegrepet og jussen	591
22.2 Rettsrealisme og rettspositivisme – ambisjonen om en deskriptiv rettsvitenskap	593
22.3 Juridisk metode som konvensjon	599
22.4 Den juridiske metoden som språklig praksis og diskursobjekt . .	600
22.5 En hermeneutisk tilnærming til spørsmålet om den juridiske metodens normative grunnlag	601
22.6 Det juridiske fagfellesskap som referanseramme for utlegning av gjeldende rett	604

Kapittel 23 Rettskildelærens gjenstand og metoder – en kritikk 609

23.1 Avveiningsmodellen	609
23.2 Dommerideologien og rettskildenormene	611
23.3 Rettens relativisering	613
23.4 Rettskildenormene som praktisk og vitenskapelig problem	615
23.5 Jakten på vektormene	617
23.6 Praksisbeskrivelser og argumentasjonsmønstre	619
23.7 Mot en normativ rettskildelære	622

Kapittel 24 Juridisk metode og den nordiske rettspragmatisme 623

24.1 Innledning	623
24.2 Rettspragmatismen – idehistorisk perspektiv	624
24.3 Karakteristiske trekk ved pragmatismen som rettsteori	629
24.4 Noen diskusjoner der pragmatismen er særlig relevant	635
24.4.1 Oversikt	635
24.4.2 Pragmatisme, prinsipper og hensiktsmessighet	636
24.4.3 Pragmatisme, regler og rimelighet (skjønn)	636
24.4.4 Pragmatisme og friere vurderinger	637
24.5 Avslutning	637

Kapittel 25 Rettsretorikk 639

25.1 Retten som sosialt og åndelig fenomen	639
25.2 Logos – et hus og en ektepakt	644
25.3 Etos – tillit til retten	647
25.4 Patos – «Bokhandleren i Kabul»	650

25.5	Doxa – den retoriske situasjonen	652
25.6	Avslutning	657
Kapittel 26 Om kvinnerett og kjønnsperspektiv 659		
26.1	Introduksjon	659
26.2	Er samfunnet kjønnsnøytralt?	660
26.3	Er retten kjønnsnøytral?	662
26.4	Fellestrekk i rettsvitenskap med kjønnsperspektiv: kvinnerettslige metoder	663
26.4.1	Variasjon og fellestrekk	663
26.4.2	Kjønn, rett og virkelighet: om bruk av empiri	665
26.4.3	Kjønn, rett og vurderinger: om standarder og målestokker innenfor og utenfor retten	668
26.5	Analytiske grep – noen eksempler	671
26.5.1	Behovet for analytiske grep	671
26.5.2	En personrettet systematikk: ny inndeling av rettsområder	671
26.5.3	Men passer det <i>her</i> ? Problematisering av eksisterende begreper	673
26.5.4	Å artikulere sammenhenger: tankemodeller og teorier	675
26.5.5	Rettsens grensdragninger: privat og offentlig, mellom rett og politikk	677
26.6	Fra kvinner til kjønn – og videre	679
Kapittel 27 Rettslig pluralisme og polysentri i norsk rettsvitenskapelig metode 683		
27.1	Introduksjon	683
27.2	To sentrale endringsprosesser i norsk rett	683
27.3	Begrepene rettslig pluralisme og polysentri	685
27.4	Rettslig pluralisme i norsk rett	691
27.5	Nærmere om polysentri på noen rettsområder	693
27.6	Rettslig pluralisme, perspektivisme og læringsprosesser i internasjonale teorier om retten og rettslig metode	698
27.7	Rettslig pluralisme, polysentri og perspektivisme som mulige svar på konflikter, variasjon og endring i nasjonal og internasjonal rett	700

Kapittel 28 Norm- og subsumsjonslæren – behovet for et supplement til den tradisjonelle rettskilde- og metodelæren	702
28.1 Innledning	702
28.1.1 Behovet for et supplement til den tradisjonelle rettskilde- og metodelæren	702
28.1.2 Norm- og subsumsjonslæren som et supplement	703
28.1.3 Siktemålet med fremstillingen	703
28.2 Et omriss av den tradisjonelle rettskilde- og metodelæren	704
28.3 Norm- og subsumsjonslæren	707
28.3.1 Innledning	707
28.3.2 Normperspektiv	708
28.3.3 Rettsspørsmål	709
28.3.4 Rettsanvendelsens to trinn: norm- og subsumsjon	709
28.3.5 Rettskildeprinsippene	710
28.3.6 Rettsgrunnlag	711
28.3.7 Fra rettskildeorientering til normperspektiv	711
28.3.8 Normformulering	713
28.3.9 Normkategorier og normstrukturer	714
28.3.10 Normsamspill og normkobling	716
28.3.11 Kort om normanvendelsen	717
28.3.12 Normativitet	718
28.4 Avsluttende refleksjoner	719
Forfatterromtaler	721
Litteratur	725
Lover og konvensjoner	757
Dommer og avgjørelser	772
Stikkordregister	784